

Ayxan Ayvaz

(Hekayə)

1.

Gürcü məhkum ələri qandallı məhkəmə zalındakı anasına baxıb gülümsəyirdi. İçəridəki adamlar ölü düşünür və səpənlən ayaqçabırlar kimi hara gəldi otumuşdular. Arabir kağız xırçılısı, küleyin azacıq uğultusu, dəhlizdən keçən və zala süzülən ayaq səsləri ilk dəfə məhkəmə, hakim, prokuror göyən tərcüməçinin oğluna qəribə, əsərlən-giz, eyni zamanda qorxulu gəlirdi.

Məhkumun üzü gülmür, qandallı əllərini barmaqdağın arasına keçirib böyür-başında ki polisə baxırdı. Əyriyə uzunqol köynək və qara şalvar geyinən gürcü hər səsə dö-yükür, bir yerdə dura bilməyən, qəfəsə salınmış çöl heyvanı kimi çarpıb dururdu.

Dəhlizdən tələs-tələs keçib gedən adamın ayaq tapşığına qulaq kəsibən tərcüməçinin oğlu özünü yad hiss edirdi. Gözünü döyənək ebyən eyni mənzərə: məhkəmə zalı, içəridə pıçılcaşan tək-tük adamlar, pəncərənin o üzündə var-gəl edən sükut ürayını sıxır, ebl bil kimsə çəkiclə sinəsinin üstündən vururdu.

- Məhkəmə başlanı! - məhkumun gözleri irəliyə atılan, yaxınlıqdakı quşu qamarlayıb tutmaq istəyən pişik kimi tərcüməçiyə zilləndi. İçəridəkilərin danışığı xırp kəsildi, zala küleyin uğultusu, maşınların signal səsi, yaxınlıqdakı tikintinin gurultusu təpildi. Sənəd-sünəd gətirən kök, balaca-boy kişi hakimlə nəse danışdı, buxasını sığallaya-sığallaya dəhlizə çıxdı. Bütün bu olub-bitəni tələbə marağı ilə izləyən tərcüməçinin oğlu əlini çənəsinə dayaq eləyib gürcü oğlanın tələmiş üzünə baxdı və nədənsə atasını dümsükləyib gülümsədi.

Prokurorun maşınında pəncərədən şəhər ona yad, birinci dəfə ayaq döydüyü yer kimi gəlmişdi. Hündür binalar, parklar, dükanlar, muncuq kimi ard-arda düzülən ağaclar işıqlı və diri görünmüşdü. Prokuror dolu, yekəpər kişiydi, dil qəfəsə qoymadan məhkəmə binasına çatana qədər üyüdüüb tökmüşdü. Atası yolboyu susmuş, arada başını yelləmişdi. Ona ele gəlmişdi ki, bu maşın, bu şəhər onlarındır, atası varlı-hallı, cibi pullu kişidir. Səki ilə tələs-tələsə gedən adamları görəndə yerini daha da rahatlamış, ayaqlarını aralayıb kresloya yayxanmış, özünün güzgüdəki əksinə baxıb dodaqaltı qımışmışdı. Bu hiss maşından düşəndə uzaqlaşmış bir tərəfdə quyruğunu qısmışdı.

Prokuror tanıy əlmışdi: "Sizin tərcüməçidir!" Gürcü oğlan yerindən dik atılmışdı, anası da onun ardınca, ikisi də bir-birinin sözünü kəsə-kəsə gürcüçə nəse demişdilər. Atası gülümsünmüşdü, məhkumun saçını sığallamışdı, qadına əlini uzatmışdı. Tərcüməçinin oğluna qəribə, əsərlən-giz gəlib araya düntülmüşdü. Atasının gözəridən yorğunluq yağır, tez-bazar bu işi yekunlaşdırıb gəlmək kimi bir istək üzündən əslmişdi.

- Maman nə bəşirib, görsən? - gülüm-səyib soruşmuşdu.

- Bilmiəm. Nə vaxt gedəcəyik?

- İş balacadı, tez qurtarar.

- Nə üstündə tutulub ki?

- Çörək oğurlayıb.

Hakim əlindəki çəkici vurub sözü tərcüməçiyə verdi:

- Bir həftə olar anası ilə bir yerdə Bakıya gəliblər. Tezə gələndə burda Nərimanov tərəfdə tikintidə işləyib, fəhlə kimi. Pulunu verməyiblər. Heç yerdə iş tapa bilmir. Əhmədli tərəfdə bir binanın blokunda gecələyirmişlər. Ordan da qovublar.

- Müftə otel tapılıb da - hakim qımışır.

Tərcüməçinin oğlu xatırlayır ki, gürcü oğlan anasına sığınmışdı, ele bil titəyirdi. Pıçılıyla danışdırlar, qınc-qınc güllür, bir-birini sığallayırdılar. Sonra qadının başı oğlunun çiyinə düşmüşdü.

Atasının əlindəki kağızları gözü sataş-

mış, əyri-üyrü gürcü hərflərindən bir şey başa düşməmiş, telefonunu çıxarıb qurdalanmışdı. Pəncərədən o tərəfdə qaçısan maşınlar, yellənən ağaclar sükuta dolanıb dəhlizli içi əxib getmişdi.

- Dədə, ona bax, gör əlləri nə yekedir!

- Hə, elədir, işləməkdən yekəlib.

- Neçə yaş olar?

- Səndən bir-iki yaş böyükdür.

Tərcüməçi üzünü gürcü qadına tutub öz oğlundan danışmışdı: tələbədər, bütün gün oxuyur, bu yaxınlarda bir qıza aşiq olub. Ana-oğul onu sual atəşinə tutmuşdular, atası güle-güle tərcümə etmişdi.

- Necə qızdır, gözəldir? - gürcü qadın soruşmuşdu.

- Hə.

- Sənə nə cavab verib?

- Hələ heç nə.

Məhkum:

- Ona gül al. Hə, mama? Düz demirəm?

- Düzdü. Qızlar güllü çox sevirler. Qızı aldatma amma.

- Oxumuş oğlandı e, mama. Görürsən? Mən oxuya bilmədim. O heç aldadar?

- Bilmək olmaz, kişilər hamısı eynidir.

Oxumuşu da, savadsızı da.

Tərcüməçinin oğlu sükut yaranan kimi ele bil onların başa düşəcəyindən ehtiyatlanıb pıçılıyla atasına demişdi:

- Dədə, bu nə yaxşı oğlandı! Heç inanmıram ki, oğurluq eləyib.

- Eşitdiniz nə deyir? - atası onun pıçılıyla deməsinə fikir verməyib tərcümə etmişdi.

Qadının gülləri tabaqda oynamış, əlini-qolunu sallaya-sallaya, tələs-tələsə nəse demişdi. Məhkum da tərcüməçiyə məhribanlığa baxmış, barmaqdağın arasında közərən siqaret gözə deymişdi.

- Adınız? - hakim qarşısındakı vərəqə baxıb dodaqaltı soruşdu. - Atanızın və ananızın adı?

- Adım İsanı, anamın adı Mariam. Atam olmayıb.

Hakim tərcüməçiyə baxdı, üzündə anlaşılmaz ifadə donub qaldı.

- Qulaq as, bu dedəsinə görməyib heç vaxt. - atası qulağına pıçıldamışdı. - Gedib başqa bir arvad tapıb dedəsi. Ona görə də sənə bayaqdan soruşur ki, atası sevirsen, ya yox.

İsanı onları başa düşmüş kimi söhbətə qoşulmuşdu:

- Dostsuz ele bil. Bir-birinizə də yaman oxşayırsız.

Atası zarafatla salmışdı:

- Bir yerdə qızlarla mazaqlaşınq.

Ən çox Mariam gülüşdü, o qədər gülmüşdü ki, gözündən yaş çıxmışdı. Sonra tərcüməçiyə baxıb nəse danışmışdı...

Tərcüməçi:

- Cənab hakim, əri Batumiyyə gedib başqa bir qadınla yaşamağa başlayıb. Mariam bunu eşidəndə İsanının iki yaşı varmış. Qadın psixoloji zərbə alır və uzun müddət xəstəxanada müalicə görür. Oğlu bir az böyüyəndə sonra atası evinə gəlməyi qərara alıb. Ancaq orda ata-anası kəsib olduğundan...

Qaranlıq addım-addım göy üzünü alanda qadın yorğun-ərğın evə qaşmışdı. İtərin hürüşü suya atılan daş kimi qəfil qulaqlarında eşidilir, ayaq səslərinə qarşır-mış. Həmişə kandara çatanda qorxusu da üzül qonaq tək arxasınca içəriyə tükünür-müş. Orda-burda, evin hündərinə ucalan ağaclar, ayağının altında tapdalanan kol, azacıq dikələn güllər küleyin toxunuşu

ile xəfficə yırğalanmış. Ona ele gəlmiş ki, qaranlığın içində özündən başqa kimsə hərəkət edir və bu adam irəlini görmədiyindən gah ağacın gövdəsinə çırpılır, gah daşları çiqıldadır, gah da otları xışıldadırmış. Evin dörd tərəfini örtən hasar onu qorxutmuş, xırda kərpic daşlar adam başına çevrilib üstünə hücum çəkmişdi. Tiflis yağışla islanılmış həmin gün.

- Mama, danışma da daha. Oldu, keçdi.

- Yox, İsanı, keçməyib. Həyatlı, hamının başına gəlib. Atanı içmək, bir də o arvad xarab elədi.

- Mama, yox... Bilirsən, mən atamı...

Dəhlizdəki ayaq səsləri sözbəni eşidilməz etmişdi, oda tərcüməçi oğluna belə bir əhvalat danışmışdı: "Bir kişi var idi kəndimizdə, Əhliman, sən ondan yaman qoxurdun balacalıqda. Altını batırdın onu görəndə. Xeyli olar ölüb. Qapı-qapı gəzib araq axtarıldı hər gün. İçməyə üreyi parlayırdı ele bil rəhmətliyin. Araq tapılarda kəf-dəmağı yerində olardı. Özü də birinci rumkədə ayağa qatıb sağlıq deyirdi. "O, əsgərlikdən qayıdandan sonra evləndi, oğul-uşaq sahibi oldu və günün bir günündə öldü". Özü haqqında danışdı, bunu da kənd camaatı bildirdi. Araq qışığına açan kimi kövrəldi, müharibədə ölənin atasından danışdı. Bir dəfə mollaya dedi ki, qadan alım, mənə

Yasin oxu. Molla da dedi, aya, ağılın çayınıb, nədir. Əhliman da demişdi ki, onsuz da öləndə qəbrinin üstündə heç kim Quran oxunmayacaq."

Hakim:

- Bakıya niyə gəliblər?

- Gürcüstandakı işsizlik ucbatından.

Ele ikinci gün, bayaq da dediyim kimi işdən qovulur. Hara gedir, iş yox, güc yox... Anası da işləyib bilmir, ayağında zədə var, əx-sayır. Olan-qalan qızılını da satıblar.

- Güya burdakılar yağ-bal içindədir? - hakim donqulandı. - Gürcülər də bura tökülüşür. Ele bilirlər, burda pulsuz çörək paylaşırlar adama. Hadisəni danışın!

Yavaş-yavaş müştərilər azalmış, quyruğu məftilə bənzer bir pişik İsanının ayaqlarının arasına soxulub miyoldamış, özünü ona sürtmüşdü. Gürcü oğlanın mədəsi pirtləyib eşiyyə çəmişdi sanki, əlini-qolunu sallaya-sallaya dükanə doğru hərəkət etmişdi. İsanı içində vəhşi heyvana çevrilən və bədənindən qopub düşməyə hazırlaşan mədəsinə əngəl ola bilməmişdi. Böyük bir miltinqin başlanmasını elan edən mədə sanki bütün daxili orqanları dükanə hücumu keçməyə səsləmişdi. Hava qaralmışdı, bir yandan da külək qalxmışdı...

...Çörəyi alıb qaçıb. İkinci döngədə qatublar.

Zaldə gülüşmə. Hakimin əlindəki çəkici səsli pəncərəni döyəcəyəni yağış dam-cıllarını xatırlatdı.

- Çörək necədir gürcüçə? - hakim üzündə təbəssüm ara sakitləşəndə soruşdu.

- Buri.

- Buriyə görə adam da başını işə salar? - güldü, tez də didələdi. - İndi isə şahid, satıcı danışın. Sonra da İsanı ittihamlara cavab verər.

İsanının üzündə qəfil peyda olan meyit rəngi anasına da keçdi, əlində bərk-bərk tüküdü çantasını böyünə qoydu, divarlara, içəridəki yad adamlara donuqcasına baxdı. Məhkum da ele bil indi özə qapılana düşüldüyünü xatırladı, barmaqdağın silikəməyə və gürcüçə nəse deməyə başladı.

Hakimin qəzablı səsi eşidildi:

- Nə deyir bu?!

- Məni buraxın, üreyim sıxılır. - qarğaşanın içində tərcüməçi boğazını yırtı.

Polisler tezbazar qəfəsin qapısını açıb

gürcü oğlanı oturdurdular, hələ yekəpər biri bir şapalaq da illişirdi. Kimsə çışqırdı, başqa birisi öskürdü, tərcüməçi dirijor kimi əllərini havada yellədi. Prokuror ayağa qalxdı, zal hərəkətə gəldi, pıçapıç böyük çığırtnı xatırlatdı.

Mariami bütün bu olub-bitənləri narcozda adamlar kimi izlədi, yerindən qımıldanmadı. Qəfəsin içində təzədən tək qalan İsanı sinəsini şışirdə-şışirdə nəfəs alır, ele bil boğulurdu.

Məhkəmə zalı son dəfə uğuldadı, hamı yerində quruxdu, hakimim gur-gur guruldayan səsinə sonra isə qurbağa gölünə daş atıldı. İttihamçıların çıxışı başlananda adamlar içəriyə süzülən azan səsinə dö-yükdülər...

2.

Hakim:

- Mənim bu gürcülərdən heç gözüm su içmir, nəse fırıldaq adamlara oxşayırlar.

Oğurluqla, qəhbəliyin də deyir, ömrü üç gün çəkər. Gələn-gedən çalıb-çapır, yetənə yetir, yetməyəne daş atır. Biz də yazıqıq da, adam balasıyıq, bütün gününü işləhəişlə. Hara qəder? Boğaza yığılmışdır e... Ele bil biza xoşdu kimisə tutmaq. Qıraqdan baxana bəlkə asan görünər, amma bizim işimiz vallah fəhlədən də bətərdi. Min hoqqa var e... Özümüznükülərdən çəkdiyimiz az deyildi, indi də gürcülər dadanıb canımızda. Ele

- Yolundan çıx get də, ay axmaq. Gərək ele hər şeyi görsən? Hələ satıcıya da kömək ebyirsen. Üçdə alacağın yox, beşdə verəcəyin. Ele bilirdin, kömək ebdilyinə görə sənə pay verəcək? Ay-kay, hardadır o güncü? Adama da ele baxırlar, ele bil sən oğurlamısan e, çörəyi. Satıcı da o deqçəq başladı. Bu da görüb. Canına azzar! Burax, yolumla çıxıb gedim da. Atam yaxşı demişdi o vaxt. Sənə rəhmət, a gözəl kişi! Allah heç kimi çörəkə imtahana çəkməsin!

İsanı:

- Yadıma düşür ki, ele də pis yaşamırdıq. Aşağıda dükan vardı. Yanından keçəndə içəridəki saqqızları gördüm. Pulum vardı, amma nəse vermək istəmədim. Gizləncə bir-iki saqqızı cibimə düntükdülüb qaçdım evə. Anam o gün evə tez gəlmişdi. Balacayıdım, üç-dörd yaşım olardı. Əlindəki saqqızları gizlətmək istədim, alınmadı. Anam mənə o ki var döydü... Üreyim sıxılır! Üreyim sıxılır! Off! Qurtam da, bezdim...

Satıcı:

- Gəlib istəseydi ki, çörək ver, bax atamın goru haqqı verərdim. Bir çörəklə mənə nə olasıdır ki? Amma mənə toxunan bilir-sən nədir? Atış gəlmək. Üreyin çəkir, gəl istə də. Daha niyə gedib oğurlayırsan, özünü də zibilə salırsan?

Mariam:

- Bu İsanı doğulan gün nə kef olmuşdu. Atası Piotri - Allah onun bəlasını versin - Tiflisdə çışqırmışdı ki, kim mənə istəyir, minsin maşına. Vur-çatlasın, çal-oynasın. Səhərə yaxın gəlmişdi, lül-piyan idi. Hələ də qəna bilmirdim, bəs bizi niyə atıb gəlirdi? O arvadla nə tapıb ki, tumanından əl çəkmir? Neçə dəfə qapılana gedib qıraqdan baxmaq olar? Bezdim, yoruldum lap. Yoxa çıxıb, tapmaq olmur. Ele bil yerli-dibli olma-yıb belə adda biri. Heç şəkli də yoxdur. İsanı de iki deqçədən bir soruşur ki, atam kimdir, atam hardadır. Mən hardan bilim? Gör bizi nə kölkə saldı. Öz atamın evində belə yaşayırdım? Her şeyimiz vardı. İlanı beqə qacaqlıblar. Həm də onlara boyun olmaq yaxşı deyil. Qolları çırmalayıb işləmək lazımdı. Bircə burdan çıxacaq bir...

3.

Kənd yolunu andıran tozlu ağacların arasıyla çadralı arvadlar gədiridi. Maşınlar bir tərəfə atılmış ayaqqabı tayı kimi hara gəldi səpələnmışdi. Boz evlər, divarlar, hətta ağacların boza çalan görkəmi də adama qəribə bir sakitlik yaradırdı. Qara darvazanın yanında halva satan, ayağında sinq bir sənədlə olan səyrək biğli, qarayınız oğlan bardaş qurub öz-özünə nəse mızıldanırdı.

Tərcüməçi oğlunun əlində tutduğu şokolada işarə edib dedi:

- Prokurorun pulundansa bu şokoladlar dadlıdır. Ötür içəri!

- Dədə, oğlanı da özümüzə götürərdik də...

- Onun yeri anasının yanındır. Hara aparacaq? Maman gözümüzü deşər.

Dayanacağa yaxınlaşanda tərcüməçinin oğlu qandallı əlini ilə atasının boynunu qucaqlamaq istəyən İsanının üzünü xatırladı. Əlləri buza dönmüşdü gürcü məhkumun, gözəni yaran şam kimi dipirdiyi. Anası çantasını eşələmişdi, sonra ele bil kənəb tərcüməçiyə əlini uzatmış, onu isə qucaqlayıb öpmüş, saçını sığallamış, şokoladlı ovucuna qoyub gürcüçə nəse demişdi...

Avtobusa minəndə atasına baxdı, şokoladın qabığını soyub bir dişim aldı və ağzında acı bir tam hiss elədi.

Tərcüməçi:

- Bu xarabaya niyə qaştdım ki mən?